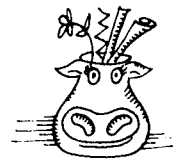

שונות

"פרה" פסיכולוגיה

בנימין לב, המחלקה לבקר, ש.ה.מ.

הקדמה

הבנה של התנהגות הפרה היא אמצעי חשוב לניהול העדר. יש עובדות רבות – לעתים משונות – שניתן להיעזר בהן בניהול העדר ושידיעתן תקל במעשה היומיומי ברפת. ידיעה של התנהגות הפרה, חיי החברה שלה, חושיה – בעיקר ראייתה, שמיעתה, וחוש הריח שלה – יעזרו בייצור תנאי מחיה נוחים יותר לבקר. שיפור הרגשת הבקר יאפשר להעלות את התנובה והריווחיות וכן גם יקל על עבודתו של הבוקר.

דירוג בעדר

בין הפרות בעדר קים דירוג מעמדי בולט. מחד יש פרות שליטות "מלכות", ומאידך פרות נכועות, "פדלאות" – פחדניות. בשפה מדעית קוראים לתופעה זאת סדר "ניקור", לקוח מהתנוגולות: יש כאלה שמגיעות ראשונות לאבוס ומגרשות את האחרות ע"י ניקור ויש כאלה שהן בדרג תחתון לפי סדר יורד של מי מנקר את מי. לתופעה הזאת יש חשיבות רבה במעשה היומיומי ברפת. היא גורמת לבעיות רבות, ויש להתחשב בה ולעתים אפשר אף להעזר בה. נזכיר בזאת אחדות מן הבעיות:

1. הכנסת פרות חדשות לעדר או העברת פרות מקבוצה לקבוצה: בכל עדר או קבוצת בקר נוצר סדר מעמד ע"י מלחמה בין הפרות שנמשכת עד אשר מתגבש סדר קבוע. העברת

פרות מקבוצה לקבוצה או הכנסת בקר לקבוצה חדשה גורמת לאי שקט ולמלחמה בתוך העדר, הגורמים לירידה בתנובה לא רק אצל הבקר החדש המועבר לקבוצה, אלא גם אצל הקבוצה כולה. מכאן שיש להמנע עד כמה שאפשר מהעברת פרות מקבוצה לקבוצה. כאשר יש בכל זאת הכרח בהעברה, רצוי לבצע את ההעברה אחרי הצהרים – לאחר האבסת הפרות, כאשר הן שבעות.

2. **אבוסים ושקתות:** הפרות השתלטניות משתלטות בעיקר על האבוס והשקתות ולעתים מתוך "רוע לב" מונעות מפרות אחרות לגשת לאבוס או לשוקת. יש לדאוג לכך שלכל הפרות יהיה מספיק מקום ליד האבוסים והשקתות במיוחד בהאבסה חופשית. אין להכניס שקתות ואבוסים לפינות "סתומות" אשר אליהן אין גישה חופשית. יש לקחת בחשבון שהפרות השתלטניות הן דווקא נמוכות התנובה המונעות מגבוהות התנובה את הגישה לאבוס ולשוקת.

3. **שבילי הולכה:** שבילי ההולכה צריכים להיות רחבים, אבל לא רחבים מדי, כדי לאפשר זרימה טובה של הבקר. אולם לא טוב גם שהפרות, ובעיקר אלה החזקות שבהן, תוכלנה להסתובב בשביל ולהפריע לחלשות.

4. **סדר הכניסה למכון וסדר ההליכה בעדר:** קים סדר כניסה קבוע למכון החליבה וכן גם סדר ההליכה קבוע למרעה וחזרה ממנו. שינוי בסדר זה וכניסת פרה שהיתה רגילה להכנס

להריח מרחוק ירק טרי וטוב. אם היא וחברותיה רעבות – הן תמצאנה את הפתח בגדר לברוח ולהגיע לירק זה, או מזון אחר שנראה להן דומה לכך. יתר על כן מרגישים וחשים פרה דורשת את הפר, ועגל או פר את הפרה הדורשת, ושוב רק גדר טובה מאוד תעמוד כמכשול ביניהם ולפעמים גם זה לא. לכן כדאי להרחיק פרים ועגלים בוגרים מעדר הפרות והעגלות שעלולות לדרוש, כדי למנוע התפרצויות של הבקר ומעשי אונס. יש להקפיד על גידור טוב בהתאם לכללים המקובלים.

בדרך כלל מרגישה אם בוולד שהורחק ממנה אפילו אם אינה רואה אותו. כדאי להרחיק את הוולד לאחר הלידה למרחק מספיק כדי שהאם לא תרגיש בו.

שמיעה

פרות אינן אוהבות קולות גבוהים וצרמניים, הן של הרדיו והן אלה הנוצרים לעתים ע"י מכונת החליבה. קולות אלה עלולים להפחיד לפעמים את הפרה והיא לא תכנס ברצון לרפת החליבה ואז עלולה לעצור את החלב.

ראייה

לפרה ראייה שונה משלנו. היא איננה מבחינה בצבעים. זווית הראייה שלה היא רחבה מאוד (העיניים ממוקמות בצד הראש). הבקר רגיש מאוד לניגודים באור ובצבעים. עובדה זו אפשר לנצל. למשל, במקום שערים נהוג לגדר שביל של בקר כאשר הוא חוצה דרך או כביש, ע"י תעלה שמכוסה בצינורות במרחק מסוים זה מזה. הבקר יפחד לעבור צינורות אלה. לפי נסיונות שנעשו, מצאו שצביעת פסים שחורים ולבנים יכולה לשמש לאותה מטרה במשך תקופה מסוימת.

הבקר מפחד מהבדלי צבע והוא גם סקרני מאוד. כל דבר שיש בו הבדלי צבע או שוני יגרום לעצירת הבקר כאשר מוליכים אותו בשביל הולכה. להולכה טובה וכניסה למכון חליבה ללא הפרעות רצוי שהכל יהיה צבוע בצבע אחיד ובהיר, ושהתאורה תהיה טובה ללא מקומות חשוכים וצל.

ראשונה – בסוף, או להיפך, חיבת לעורר את תשומת לבו של הבוקר לפרה זאת, כאשר שינוי ההתנהגות עלול להגרם ע"י תחלואה והרגשה לא טובה של הפרה או ע"י כך שהיא מתייחסת (דורשת).

התנהגות מינית

פרות דורשות ערניות פי 5-4 מפרות לא דורשות. יש להן גם התנהגות ספציפית הקשורה בדרישה, הן קופצות על פרות אחרות ועומדות כאשר פרות אחרות קופצות עליהן. לעתים יש גם ירידה או עליה בתנובה היומית ועוד שינויים. הכרת ההתנהגות ותשומת לב אליה עשויות לעזור בהרבה לגילוי פרות דורשות ולשמירה על ממשק פוריות תקין. יש גם לקחת בחשבון שהפרות שבדירוג חברתי נמוך בעדר מראות הרבה פחות סימני דרישה והן לעתים אלה שלהן "דרישה שקטה".

יש שמחזיקים פריעזר או עגלים לגילוי דרישה – ופרים מגיעים לבגרות לערך בגיל 5-4 שנים ואז הם, הפרים, יוצרים לעצמם "אזורי שליטה". בגיל זה – אפילו היו הם שקטים בעבר – הם עלולים להיעשות תוקפניים ולתקוף את המטפלים בהם. לכן רצוי לעבוד, לשם גילוי דרישות, רק עם פריעזר צעירים יחסית, ולהחליף אותם בהגיעם לגיל של כ-4 שנים. מעיר כאן שאין פרים שקטים, וביחס לכל פר יש לנהוג לפי הכלל "כבדהו וחשדהו". לעולם אין לדעת מתי הוא עלול להבהל. פר הוא החיה אשר גרמה לאסונות הרבים ביותר במשק החקלאי, ורוב האסונות קרו דווקא עם פרים "שקטים" שהמגדל "הכיר" אותם ולכן לא נזהר בטיפולו בהם.

חוש הריח

חוש הריח היה חשוב מאוד לבקר בטבע למטרות שונות. בעזרתו בחר הבקר את המזון המתאים. חוש זה אמנם התכהה, כאשר המזון מוגש באבוס ואין אפשרות לברור את המזון. להיפך, במקום הפרה עצמה חייבים אנו לדאוג ולתת לה מזון מתאים. ובכל זאת החוש עדיין פעיל במקרים רבים. אפילו באוכל יכולה הפרה

סקרנות

הבקר סקרני מאוד וכל דבר חדש הוא ילקק ויבדוק. תמיד יעסוק הוא גם בחיפוש אחרי פרצות בגדר וימצא אותן במוקדם או במאוחר. וכאשר פרה אחת בורחת – כל העדר ילך אחריה.

על אף שהפרות סקרניות, הן חוששות מדברים חדשים ודרוש זמן להרגיל אותן אליהם: מקום חדש, מבנה חדש, אוכל חדש, מטפל חדש וכו'. בעיה מיוחדת היא אולי הרגלת פרה או

מבכירה לכניסה למכון החליבה. נראה שהרצוי ביותר הוא להכניס את הפרה החדשה (את המבכירה) למכון החליבה בין שתי פרות שרגילות להכנס למכון ולהחלב – ובצורה כזאת להרגיל אותה.

לסיכום

לבקר צורת התנהגות מיוחדת לו. למידתה והכרתה מאפשרת להשתמש בה, לנצל אותה ולהעזר בה בעבודה היומיומית ובניהול הרפת.

בעולם**ביקור בבולגריה בפברואר 1978**

אורי יטבת, באר טוביה

למופת וניכר שמצב זה אינו תוצאה של הכנה לביקורת. לכל רפת חצר (לדעתנו קטנה מדי). בעונה זו אין מוציאים את הבקר לחצרות, והשלג הבתולי בגובה של 20–30 ס"מ בחצר מעיד על כך. אי הוצאת הבקר ולו למספר שעות ביום יפריע בוודאי לגילוי התייחסות.

הזנה – זו נקודת התורפה שמצאנו. נראה לי שאם יבצעו את השינויים שדרשנו הרי שביקורנו שם היה כדאי. המנה לחולבות (המלטות) התחילו לפני כחודשים) כוללת 20–25 ק"ג תחמיץ מדגנים וקטניות ובאיכות טובה, 8–6 ק"ג שחת בינונית, 5–6 ק"ג מ"מ. התנובה הממוצעת בעדר כ-20–21 ק"ג לראש.

עד לביקורנו היו הבולגרים די מאושרים. תנובה כזו נחשבת אצלם לטובה מאוד. המבכירות שהמליטו נראות במצב גופני ירוד ביותר, סובלות מתת תזונה, וללא כל ספק שתנובתן תרד עוד. מצבן של העגלות שטרם המליטו – טוב. בענין ההזנה השמענו הערות, ללא כל גינוני אורחים ומארחים. הסבנו את

הבולגרים קנו מאתנו בקיץ 1976 משלוח ראשון שכלל 195 מבכירות, 5 עגלים לרבייה וכן 10,000 מנות זירמה. למרות ההתעניינות שגילינו בתוצאות המשלוח לא גילו הבולגרים שום רצון לשיתוף פעולה. בקיץ ובסתיו 1977 וכן עתה, הוסיפו וקנו עוד כ-780 ראש. גם בכדיניות חל שינוי, וקיבלנו הזמנה לביקור בבולגריה. מאחר ונתעוררו גם בעיות וטרינריות מסוימות הוחלט לצרף לצבי מרקס ואורי יטבת גם את ד"ר אוריאל אורגד (הידוע בשמו הלועזי – אורי קלופפר).

בסיומו אשר הוכן ואורגן היטב, ביקורנו בשתי חוות (ממשלתיות) בהן נמצא בקר ישראלי, כ-250 ראש בכל אחת, אשר הגיע בסתיו שעבר, באיזור לוביץ כ-300 ק"מ מסופיה. להלן ההתרשמות מהביקור:

המבנים – רפת סגורה גבוהה ורחבה, 4 שורות עמדות ראש אל ראש עם שביל האבסה. תעלת זבל מצוידת במסוע לסילוק הזבל. החליבה אל צינור לאורך כל השורה. הנקיון של הרפת והבקר